Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA MACEJA ŠPUNARA [*MACIEJ SZPUNAR*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2018. gada 12. decembrī[1]

Lieta C-476/17

Pelham GmbH,
Moses Pelham,
Martin Haas
pret
Ralf Hütter,
Florian Schneider-Esleben

(*Bundesgerichtshof* (Federālā augstākā tiesa, Vācija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Autortiesības un blakustiesības – Reproducēšanas tiesības – Niecīgu daļu no fonogrammas reproducēšana (*sampling*) – Darba brīva izmantošana – Eiropas Savienības Pamattiesību hartas pamattiesību ņemšana vērā

Ievads

1. *Sampling* (semplošana) ir metode, kas izpaužas kā izvilkumu (*samples* jeb semplu, tādēļ tāds ir šīs metodes nosaukums) paņemšana ar elektronisku iekārtu palīdzību no fonogrammas, lai tos izmantotu kā jaunas kompozīcijas elementus citā fonogrammā. Šie izvilkumi to atkārtotas izmantošanas laikā bieži tiek miksēti, mainīti un cikliski atkārtoti tā, lai tie vairāk vai mazāk būtu atpazīstami jaunajā darbā. Ir arī jānorāda, ka runa var būt par dažāda garuma izvilkumiem – no mazāk nekā vienas sekundes līdz vairākiem desmitiem sekunžu. Tādējādi *sampling* ir daudzšķautņaina parādība, kas, protams, neatvieglo tās juridisko kvalificēšanu[2].

2. Agrāko darbu motīvu atkārtota izmantošana, ko veic komponisti, iespējams, ir tikpat sena kā pati mūzika, savukārt *sampling* ir jauna parādība, kas ir padarīta pieejama ar mūsdienu paņēmieniem skaņu ierakstīšanas un modificēšanas jomā, kuri iesākumā bija analogi un pēc tam, proti, pašlaik – digitāli. Pretēji fragmenta pārņemšanai no kāda cita muzikālā darba jauna darba kompozīcijā *sampling* ideja ir tieši paņemt skaņas no fonogrammas, proti, no izpildīta un ierakstīta darba, lai tās iekļautu fonogrammā, kurā ietverts jauns darbs. Tādējādi *sampling* ir parādība, kura ir saistīta ar mūzikas, kas ierakstīta fonogrammas formā, realitāti. Citiem vārdiem, fragmentu nokopēšana no muzikāla darba notācijas, lai tos iekļautu kāda jauna darba notācijā un pēc tam šo notāciju izpildītu, nav *sampling*.

1 Oriģinālvaloda – franču.

2 Skat. it īpaši Piesiewicz, P., "Dzieło muzyczne i nowe technologie (aspekty prawne "samplingu")", *Państwo i prawo*, Nr. 3/2006.

3. Lai gan *sampling* var tikt izmantota jebkurā mūzikas žanrā, tā ir īpaši būtiska attiecībā uz hiphopu un repu, kas 70. gados parādījās Ņujorkas (Amerikas Savienotās Valstis) strādnieku rajonos [3]. Šīs mūzikas pamatā ir *disc jockeys* ("diskžokeji") darbība, kuri virknēja, mainīja un miksēja skaņas no muzikāliem darbiem, kas ierakstīti vinila platēs. Šīs prakses rezultātā tika radītas īstas pašu atvasinātas kompozīcijas. Tādējādi *sampling* veido šo mūzikas žanru pamatu. Daži darbi pat var ietvert tikai *samples* sajaukumu.

4. Neskatoties uz *sampling* nozīmes svarīgumu šajā jaunajā muzikālajā jaunradē, tā veido reālu juridisku problēmu, it īpaši no brīža, kad hiphops pameta Bronksas ielas, lai iekļautos *mainstream* un kļūtu par būtisku ienākumu avotu tā autoriem, izpildītājiem un producentiem. Grūtības šīs parādības juridiskajā vērtējumā izriet no tā, ka šeit runa ir nevis par darba attiecībām ar darbu, kuras ir klasiskas autortiesību jomā, bet par fonogrammas, kas ir komerciāls produkts, attiecībām ar darbu, proti, mākslinieciskо jaunradi. Izmantojot *sampling*, mākslinieks ne tikai iedvesmojas no kādas citas personas jaunrades, bet arī piesavinās ar izdošanu saistīto pūļu un ieguldījuma rezultātu, ko atspoguļo fonogramma. Šī konfigurācija, kas ir pavisam jauna attiecībā uz autortiesībām [4], liek iesaistīties tādiem faktoriem kā fonogrammu producentu blakustiesības, no vienas puses, un personu, kuras nodarbojas ar "semplošanu", radošā brīvība, no otras puses.

5. Izskatāmais lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, kas liek aptvert *sampling* problemātiku Savienības tiesību aspektā, ir gara valsts tiesvedības procesa [5], kurā jau ir izteikušās divas augstākās Vācijas tiesas, iznākums. Tagad Tiesa ir aicināta iesaistīties šajā diskusijā, kurā ir pretnostatītas "postmodernisma" mākslinieciskā brīvība un vecās labās tiesības uz īpašumu.

Atbilstošās tiesību normas

Savienības tiesības

6. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2001/29/EK (2001. gada 22. maijs) par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā [6] 2. panta c) punktā ir noteikts:

"Dalībvalstis paredz ekskluzīvas tiesības atļaut vai aizliegt tiešu vai netiešu, īslaicīgu vai pastāvīgu reproducēšanu ar jebkādiem līdzekļiem un jebkādā formā, pilnībā vai daļēji:

[..]

c) skaņu ierakstu producentiem – attiecībā uz viņu ierakstītajiem skaņu ierakstiem;

[..]."

7. Atbilstoši šīs direktīvas 5. panta 3. punkta d), k) un o) apakšpunktam un 5. punktam:

"3. Dalībvalstis var paredzēt izņēmumus vai ierobežojumus 2. un 3. pantā paredzētajām tiesībām šādos gadījumos:

[..]

3 Attiecībā uz hiphopa un repa vēsturi skat. Evans, T. M., "Sampling, Looping, and Mashing… Oh My!: How Hip Hop Music is Scratching More Than the Surface of Copyright Law", *Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal*, 2011, 21. sēj., Nr. 4, 843. lpp.

4 Lai gan – viena no pirmajām lietām attiecībā uz *sampling*, proti, *Grand Upright Music, Ltd* pret *Warner Bros. Records Inc.*, kurā spriedumu pieņēma *United States District Court for the Southern District of New York* (Amerikas Savienoto Valstu Ņujorkas Dienvidu rajona apgabaltiesa), tika izskatīta 1991. gadā.

5 Prasība, ar kuru pamatlietas tiesvedībā ir ierosināta lieta pirmajā instancē, tika iesniegta 1999. gada 8. martā.

6 OV 2001, L 167, 10. lpp.

d) citātiem, piemēram, kritikas vai apskata nolūkā, ar noteikumu, ka tie attiecas uz darbu vai citu tiesību objektu, kas jau ir likumīgi publiskots, ka ir norādīts avots, tajā skaitā autors, ja vien to nav neiespējami izdarīt, un ka to izmantošana notiek saskaņā ar godprātīgu praksi un ciktāl tas vajadzīgs attiecīgajam mērķim;

[..]

k) izmantošanai karikatūrās, parodijās vai stilizācijās;

[..]

o) izmantošanai dažos citos mazāk svarīgos gadījumos, ja izņēmumi vai ierobežojumi jau pastāv saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem, ar noteikumu, ka tie attiecas tikai uz analogu izmantošanu un neietekmē preču un pakalpojumu brīvu apriti Kopienā, neskarot citus šajā pantā minētos izņēmumus un ierobežojumus.

[..]

5. Šī panta 1., 2., 3. un 4. punktā paredzētos izņēmumus un ierobežojumus piemēro tikai dažos īpašos gadījumos, kas nav pretrunā ar darba vai cita tiesību objekta parasto izmantošanu un nepamatoti neskar tiesību subjekta likumīgās intereses."

8. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2006/115/EK (2006. gada 12. decembris) par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām intelektuālā īpašuma jomā[7] 9. panta 1. punkta b) apakšpunktā ir noteikts:

"1. Dalībvalstis paredz ekskluzīvas tiesības padarīt pieejamus sabiedrībai, pārdodot vai citādā veidā, objektus, kas norādīti a) līdz d) apakšpunktā, ietverot kopijas, turpmāk tekstā – "izplatīšanas tiesības":

[..]

b) fonogrammu producentiem – attiecībā uz viņu producētajām fonogrammām;

[..]."

9. Atbilstoši šīs direktīvas 10. panta 2. punkta pirmajai daļai:

"2. Neatkarīgi no 1. punkta visas dalībvalstis var paredzēt tādus pašus ierobežojumus attiecībā uz izpildītāju, skaņu ierakstu producentu, raidorganizāciju un filmu pirmo fiksējumu producentu aizsardzību, ko tās paredz sakarā ar literāru darbu un mākslas darbu autortiesību aizsardzību."

Vācijas tiesības

10. Direktīvas 2001/29 un 2006/115 ir transponētas Vācijas tiesībās ar 1965. gada 9. septembra *Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte – Urheberrechtsgesetz* (Likums par autortiesībām un blakustiesībām, turpmāk tekstā – "*UrhG*"). Fonogrammu producentu tiesības ir aizsargātas saskaņā ar šī likuma 85. panta 1. punktu.

7 OV 2006, L 376, 28. lpp.

11. *UrhG* 24. pantā ir ietverts vispārējs izņēmums no autortiesībām, kas ir izteikts šādi:

"1. Neatkarīgs darbs, kas ir radīts, brīvi izmantojot citas personas darbu, var tikt publicēts un izmantots bez izmantotā darba autora atļaujas.

2. 1. punktu nepiemēro attiecībā uz muzikāla darba izmantošanu, ar kuru no darba atpazīstamā veidā tiek iegūta melodija, lai būtu pamatā jaunam darbam."

Fakti, pamatlieta un prejudiciālie jautājumi

12. *Ralf Hütter* un *Florian Schneider-Esleben*, prasītāji pirmajā instancē un atbildētāji saistībā ar revīzijas sūdzību pamatlietas tiesvedībā (turpmāk tekstā – "atbildētāji"), ir mūzikas grupas *Kraftwerk* dalībnieki. 1977. gadā viņi publicēja fonogrammu, kurā ietverts darbs ar nosaukumu *Metall auf Metall*. Atbildētāji ir minētās fonogrammas producenti un arī attiecīgā darba izpildītāji, un *R. Hütter* ir arī tā autors (komponists).

13. *Pelham GmbH*, saskaņā ar Vācijas tiesībām dibināta sabiedrība, atbildētāja pirmajā instancē un prasītāja saistībā ar revīzijas sūdzību pamatlietas tiesvedībā, ir tādas fonogrammas producente, kurā ietverts darbs ar nosaukumu *Nur mir*, ko konkrēti ir izpildījusi dziedātāja *Sabrina Setlur*. *Moses Pelham* un *Martin Haas*, kuri arī ir atbildētāji pirmajā instancē un prasītāji saistībā ar revīzijas sūdzību pamatlietas tiesvedībā, ir minētā darba autori.

14. Atbildētāji apgalvo, ka *Pelham*, kā arī *M. Pelham* un *M. Haas* (turpmāk tekstā kopā – "prasītāji") ar *sampling* metodes palīdzību ir nokopējuši ritma secību aptuveni divu sekunžu garumā no darba *Metall auf Metall* un to ar secīgiem atkārtojumiem ir iekļāvuši darbā *Nur mir*. Viņi uzskata, ka tādējādi prasītāji ir pārkāpuši blakustiesības, kuras viņiem ir kā attiecīgās fonogrammas producentiem. Pakārtoti, atbildētāji norāda uz intelektuālā īpašuma tiesībām, kuras viņiem ir kā izpildītājiem, kā arī uz *R. Hütter* autortiesību uz muzikālu darbu pārkāpumu. Vēl pakārtotāk, atbildētāji norāda uz tiesību aktu konkurences jomā pārkāpumu. Tomēr tiesvedība iesniedzējtiesā attiecas vienīgi uz atbildētāju kā fonogrammas producentu tiesībām.

15. Atbildētāji lūdza izbeigt pārkāpumu, piešķirt zaudējumu atlīdzību, sniegt informāciju un nodot fonogrammas, lai tās iznīcinātu. Pirmās instances tiesa apmierināja prasību, un apelācijas sūdzība, kuru iesnieguši prasītāji, tika noraidīta. Pēc prasītāju iesniegtās revīzijas sūdzības iesniedzējtiesa ar 2008. gada 20. novembra spriedumu atcēla apelācijas tiesas pasludināto spriedumu un lieta tika nodota apelācijas tiesai izskatīšanai no jauna. Apelācijas tiesa atkal noraidīja prasītāju iesniegto apelācijas sūdzību. Pēc jaunas revīzijas sūdzības iesniedzējtiesa šoreiz noraidīja šo apelācijas sūdzību ar 2012. gada 13. decembra spriedumu. Šo spriedumu atcēla *Bundesverfassungsgericht* (Federālā konstitucionālā tiesa, Vācija) [8], kas nodeva lietu atpakaļ iesniedzējtiesai.

16. Šādos apstākļos *Bundesgerichtshof* (Federālā augstākā tiesa, Vācija) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

"1) Vai tiek pārkāptas fonogrammu producenta no Direktīvas [2001/29] 2. panta c) punkta izrietošās ekskluzīvās tiesības uz viņa producētās fonogrammas reproducēšanu, ja no viņa fonogrammas tiek iegūti sīki skaņas fragmenti un tie tiek pārnesti uz citu fonogrammu?

2) Vai fonogramma, kurā ir ietverti no citas fonogrammas pārnesti sīki skaņas fragmenti, Direktīvas [2006/115] 9. panta 1. punkta b) apakšpunkta izpratnē ir citas fonogrammas kopija?

8 Spriedums, 2016. gada 31. maijs, 1 BvR 1585/13.

3) Vai dalībvalstis var pieņemt tiesību normu, kurā – kā [*UrhG*] 24. panta 1. punktā – ir paskaidrots, ka fonogrammu producenta ekskluzīvo tiesību uz viņa producētās fonogrammas reproducēšanu (Direktīvas 2001/29 2. panta c) punkts) un izplatīšanu (Direktīvas 2006/115 9. panta 1. punkta b) apakšpunkts) aizsardzības joma netieši ir ierobežota tādējādi, ka jaunradīts darbs, kas ir ticis radīts, brīvi izmantojot viņa fonogrammu, var tikt izmantots bez viņa piekrišanas?

4) Vai darbs vai cits tiesību objekts Direktīvas [2001/29] 5. panta 3. punkta d) apakšpunkta izpratnē tiek izmantots citēšanas nolūkā, ja nevar secināt, ka tiek izmantots svešs darbs vai svešs cits tiesību objekts?

5) Vai atbilstoši Savienības tiesību normām par fonogrammu producenta reproducēšanas un izplatīšanas tiesībām (Direktīvas 2001/29 2. panta c) punkts un Direktīvas 2006/115 9. panta 1. punkta b) apakšpunkts), kā arī izņēmumiem no šīm tiesībām vai to ierobežojumiem (Direktīvas 2001/29 5. panta 2. un 3. punkts, kā arī Direktīvas 2006/115 10. panta 2. punkta pirmais teikums) ir pieļaujama brīvība transponēšanā valsts tiesībās?

6) Ciktāl, nosakot fonogrammu producenta ekskluzīvo tiesību uz viņa producētās fonogrammas reproducēšanu (Direktīvas 2001/29 2. panta c) punkts) un izplatīšanu (Direktīvas 2006/115 9. panta 1. punkta b) apakšpunkts) aizsardzības apjomu, kā arī izņēmumu no šīm tiesībām vai to ierobežojumu (Direktīvas 2001/29 5. panta 2. un 3. punkts, kā arī Direktīvas 2006/115 10. panta 2. punkta pirmais teikums) piemērojamību, ir jāņem vērā Eiropas Savienības Pamattiesību hartā [turpmāk tekstā – "Harta"] paredzētās pamattiesības?"

17. Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu Tiesā tika iesniegts 2017. gada 4. augustā. Rakstveida apsvērumus iesniedza pamatlietas puses, Vācijas, Francijas un Apvienotās Karalistes valdības, kā arī Eiropas Komisija. Šīs pašas ieinteresētās personas piedalījās tiesas sēdē 2018. gada 3. jūlijā.

Vērtējums

18. Izskatāmajā lietā *Bundesgerichtshof* (Federālā augstākā tiesa) ir iesniegusi Tiesai virkni prejudiciālo jautājumu par Savienības tiesību interpretāciju autortiesību un blakustiesību jomā, kā arī pamattiesību jomā, pastāvot tādiem apstākļiem kā pamatlietā. Es analizēšu šos jautājumus tādā secībā, kādā tie ir uzdoti.

Par pirmo prejudiciālo jautājumu

19. Pirmajā prejudiciālajā jautājumā iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai Direktīvas 2001/29 2. panta c) punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka ar izvilkuma paņemšanu no kādas fonogrammas, lai to izmantotu citā fonogrammā (*sampling*), tiek pārkāptas pirmās fonogrammas producenta ekskluzīvās tiesības atļaut vai aizliegt savas fonogrammas reproducēšanu šīs tiesību normas izpratnē, ja tā ir veikta bez šī pēdējā minētā atļaujas.

20. Ieinteresētās personas, kuras ir iesniegušas apsvērumus izskatāmajā lietā, šajā ziņā ir paudušas atšķirīgas nostājas. Atbildētāji, kā arī Francijas valdība piedāvā atbildēt uz šo jautājumu apstiprinoši, savukārt prasītāji, pārējās valdības, kā arī Komisija tomēr piedāvā atbildēt uz to noraidoši. Pirms tiek analizēti dažādie izvirzītie argumenti, man šķiet lietderīgi izvērtēt ievadjautājumu.

Ievada piezīme – Direktīvas 2001/29 piemērojamība laikā

21. Iesniedzējtiesa norāda, ka ar Direktīvas 2001/29 10. pantu tiek ierobežota tās piemērojamība laikā tikai attiecībā uz darbībām, kuras pabeigtas pēc 2002. gada 22. decembra, savukārt strīdīgā fonogramma pamatlietā, kurā ir ietverts darbs ar nosaukumu *Nur mir*, parādījās 1997. gadā.

22. Tomēr ir jānorāda, ka saskaņā ar Direktīvas 2001/29 10. panta 1. punktu to piemēro visiem darbiem un citiem tiesību objektiem, kuri 2002. gada 22. decembrī bija aizsargāti ar dalībvalstu tiesību aktiem, kā tas ir fonogrammas, kas pieder atbildētājiem, gadījumā.

23. Ir taisnība, ka saskaņā ar Direktīvas 2001/29 10. panta 2. punktu šo direktīvu piemēro, neskarot nevienu līdz šīm datumam pabeigtu darbību un iegūtas tiesības. Ir arī taisnība, ka, pamatojoties uz šo tiesību normu, Tiesa ir nospriedusi, ka minētā direktīva neietekmē tādu aizsargātu darbu un citu tiesību objektu lietošanu, kuri radušies pirms minētā datuma [9]. Tomēr, pēc iesniedzējtiesas domām, pamatlietā aplūkotā fonogramma ir izmantota arī pēc 2002. gada 22. decembra. Tādējādi Direktīva 2001/29 ir piemērojama attiecībā uz šīm darbībām.

24. Noskaidrojis šo jautājumu, tagad es pievērsīšos pirmā prejudiciālā jautājuma vērtējumam pēc būtības.

Vērtējums pēc būtības

25. Starp pamatlietas pusēm nav strīda par to, ka prasītāji ir reproducējuši ritma secības izvilkumu aptuveni divu sekunžu garumā no darba *Metall auf Metall* fonogrammas un to ar minimālām izmaiņām un atpazīstamā veidā ir iekļāvuši, cikliski atkārtojot, kā ritma secību darba *Nur mir* fonogrammā [10].

26. Manuprāt, pats par sevi saprotams, ka šāda darbība ir reproducēšana Direktīvas 2001/29 2. panta izpratnē, jo šī tiesību norma attiecas, atgādināšu, uz ikvienu "tiešu vai netiešu, īslaicīgu vai pastāvīgu" aizsargāta tiesību objekta reproducēšanu "ar jebkādiem līdzekļiem un jebkādā formā, pilnībā vai daļēji". *Sampling* gadījumā runa (visbiežāk) ir par tiešu un pastāvīgu fonogrammas daļas reproducēšanu ar digitāliem līdzekļiem un digitālā formā. Tādēļ šķiet samērā skaidrs, ka ar šo darbību tiek pārkāptas konkrēto fonogrammas producentu tiesības atļaut vai aizliegt šādu reproducēšanu, kas veikta bez viņu atļaujas.

27. Tomēr prasītāji pamatlietā, dažas valdības, kuras ir iesniegušas apsvērumus, kā arī Komisija izvirza veselu virkni argumentu, lai pierādītu, ka minētās producentu tiesības ir jāierobežo tā, lai tādas reproducēšanas darbības kā pamatlietā aplūkotās neietilptu šajās ekskluzīvajās tiesībās.

– *De minimis slieksnis*

28. Pirmkārt, šīs ieinteresētās personas norāda uz analoģiju ar Tiesas judikatūru par darbu izvilkumu aizsardzību ar autortiesībām. Proti, Tiesa ir nospriedusi, ka autortiesību aizsardzība attiecas uz darbiem kā šo darbu autoru intelektuālās jaunrades izpausmi. Tādējādi darba izvilkumi var tikt aizsargāti ar autortiesībām ar nosacījumu, ka tie ietver noteiktus elementus, kas ir šī darba autora intelektuālās jaunrades izpausme [11]. Tā kā fonogrammu producentu tiesības aizsargā nevis intelektuālo jaunradi, bet finansiālo ieguldījumu, izskatāmajā lietā dažas ieinteresētās personas apgalvo, ka ar šīm tiesībām var tikt aizsargāti tikai tādi izvilkumi no fonogrammām, kuri ir pietiekami gari, lai veidotu šo ieguldījumu. Līdz ar to ļoti īsu izvilkumu paņemšana *sampling* gadījumā neapdraudētu fonogrammu producentu finanšu intereses un tātad uz to neattiektos viņu ekskluzīvās tiesības. Tādējādi, pēc dažu šo ieinteresēto personu domām, fonogrammu producentu tiesību aizsardzība esot pakļauta *de minimis* slieksnim, tāpat kā tas esot attiecībā uz autora tiesību aizsardzību.

9 Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2013. gada 27. jūnijs, *VG Wort* u.c. (no C-457/11 līdz C-460/11, EU:C:2013:426, rezolutīvās daļas 1. punkts).

10 Jāatzīmē, ka pastāv vairākas šī pēdējā minētā darba versijas. Šeit es atsaucos uz pamatversiju, kuras nosaukums ir vienkārši *Nur mir*.

11 Spriedums, 2009. gada 16. jūlijs, *Infopaq International* (C-5/08, EU:C:2009:465, 39. punkts un rezolutīvās daļas 1. punkts).

29. Man šķiet, ka šī argumentācija ir balstīta uz iepriekš minētās Tiesas judikatūras kļūdainu lasījumu. Runājot par spriedumu *Infopaq International*, Tiesa ir konstatējusi, ka šajā lietā aplūkotie literārie darbi sastāvēja no vārdiem, uz kuriem, skatītiem atsevišķi, neattiecās aizsardzība ar autortiesībām. Tikai to oriģinālais izkārtojums bija aizsargāts kā darba autora intelektuālā jaunrade [12]. Šis konstatējums ir skaidrs – literāra darba autors nevar piesavināties vārdus vai parastus izteicienus, tāpat kā komponists nevar pretendēt uz ekskluzīvām tiesībām uz notīm vai gleznotājs – tiesībām uz krāsām. Tomēr tas nekādā veidā nav uzskatāms par *de minimis* sliekšņa darbu aizsardzībā ar autortiesībām atzīšanas izpausmi, bet vienkārši atbilst darba definēšanas autortiesību izpratnē par tā autora intelektuālo jaunradi rezultātam. Lai gan Tiesa šajā spriedumā ir nospriedusi, ka preses raksta izvilkuma, kas aprobežojas tikai ar vienpadsmit vārdiem, reproducēšana, iespējams, var ietilpt ekskluzīvajās tiesībās, kuras minētas Direktīvas 2001/29 2. pantā [13], tajā ir grūti saskatīt kaut kāda *de minimis* sliekšņa atzīšanu.

30. Tomēr argumentācija, kuru ir piemērojusi Tiesa saistībā ar darba izvilkumiem, nevar tikt attiecināta uz fonogrammām. Proti, fonogramma nav intelektuālā jaunrade, ko veido tādu elementu kompozīcija kā vārdi, skaņas, krāsas utt. Fonogramma ir skaņu fiksācija, kas ir aizsargāta nevis šo skaņu izkārtojuma dēļ, bet šīs fiksācijas dēļ. Līdz ar to, darba gadījumā ir iespējams nošķirt elementus, kuri nav aizsargājami, piemēram, vārdus, skaņas, krāsas utt., un aizsargājamu objektu šo elementu oriģinālā izkārtojuma formā, taču šāds nošķirums nav iespējams fonogrammas gadījumā. Fonogramma nesastāv no neaizsargājamām mazām daļiņām – tā tiek aizsargāta kā nedalāms kopums. Būtu jāpiebilst, ka fonogrammas gadījumā nepastāv nekāda prasība par oriģinalitāti, jo fonogramma – pretēji darbam – ir aizsargāta nevis radošā rakstura dēļ, bet finansiālā un organizatoriskā ieguldījuma dēļ. Citiem vārdiem, autors nevar monopolizēt skaņu vai vārdu to iekļaušanas darbā dēļ. Savukārt no brīža, kad tie tiek ierakstīti, tā pati skaņa, kuru izpilda mūziķis, vai tas pats vārds, kas tiek nolasīts skaļi, veido fonogrammu, uz kuru attiecas aizsardzība ar autortiesību blakustiesībām. Tātad šāda ieraksta reproducēšana ietilpst šīs fonogrammas producenta ekskluzīvajās tiesībās. Tomēr ikviens var brīvi reproducēt to pašu skaņu pats.

31. Ir taisnība, ka līdzīga ideja par *de minimis* slieksni ir tikusi attīstīta Amerikas Savienoto Valstu tiesu judikatūrā attiecībā uz *sampling* [14]. Tomēr runa ir par tiesisko vidi, kas radikāli atšķiras no kontinentālās Eiropas tiesību vai Savienības tiesību tiesiskās vides. Proti, ASV tiesībās fonogrammas ir aizsargātas ar *copyright*, tāpat kā darbi un citi tiesību objekti. Tādēļ tiek pieprasīts, lai tiem piemistu minimālas pakāpes oriģinalitāte. *De minimis* sliekšņa esamība lielā mērā ir atzīta attiecībā uz visiem šiem aizsargātajiem tiesību objektiem kopš XIX gadsimta, un šis slieksnis ir viens no novērtēšanas kritērijiem, lai piemērotu vispārēju izņēmumu no *fair use* [15]. Tādējādi argumentācija, kuru ir pieņēmušas ASV tiesas, manuprāt, nav attiecināma uz Savienības tiesībām.

32. Turklāt man šķiet, ka *de minimis* slieksnis rada nopietnas praktiskas grūtības attiecībā uz piemērošanu. Vispirms būtu jānosaka slieksnis. Vai tam būtu jābūt tikai kvantitatīvam (reproducētā izvilkuma garums) vai arī kvalitatīvam (izvilkuma svarīgums konkrētajā darbā)? Turklāt – vai šis slieksnis būtu jāizvērtē salīdzinājumā ar sākotnējo fonogrammu, mērķa darbu vai abiem? Piemēram, runājot par tādām fonogrammām kā pamatlietā, izvilkuma, kuru ir paņēmuši prasītāji, garums ir aptuveni divas sekundes. Tādēļ *a priori* šķiet, ka tas varētu būt zem *de minimis* sliekšņa, kā to apgalvo dažas ieinteresētās personas izskatāmajā lietā. Tomēr ir jānorāda, ka konkrētajās fonogrammās ir ietverti darbi, kas pieder pie diviem mūzikas žanriem – elektroniskā mūzika attiecībā uz *Metall auf Metall* un reps attiecībā uz *Nur mir* –, kuros ritmam ir galvenā nozīme darbu kompozīcijā. Taču, nokopējot ritma secību no darba *Metall auf Metall* un to ar cikliskiem atkārtojumiem ieviešot darbā *Nur mir*, prasītāji faktiski ir pārkopējuši pirmās fonogrammas būtisku daļu, lai no tās radītu visu sava

12 Spriedums, 2009. gada 16. jūlijs, *Infopaq International* (C-5/08, EU:C:2009:465, 44.–46. punkts).

13 Spriedums, 2009. gada 16. jūlijs, *Infopaq International* (C-5/08, EU:C:2009:465, rezolutīvās daļas 1. punkts).

14 Skat. it īpaši *United States Court of Appeals, 9th Circuit* [Amerikas Savienoto Valstu Devītā apgabala apelācijas tiesa] spriedumu, 2016. gada 2. jūnijs, *VMG Salsoul, LLC* pret *Ciccone*.

15 Skat. *Copyright Law of the United States* (Amerikas Savienoto Valstu Likums par autortiesībām) 107. pantu.

darba ritma daļu [16]. Atbilstoši kvalitatīvajai pieejai, bez šaubām, tas pārsniegtu jebkādu *de minimis* slieksni. Lai par to pārliecinātos, pietiktu no abām fonogrammām atdalīt attiecīgo ritma secību un noklausīties atlikušo daļu. Tādējādi *de minimis* sliekšņa piemērošana nenovēršami izraisītu atšķirības valstu judikatūrās un apdraudētu Direktīvas 2001/29 galveno mērķi, kas ir autortiesību saskaņošana dalībvalstīs.

33. Visbeidzot, manuprāt, ir nepareizi ierobežot fonogrammu producentu finanšu intereses tikai attiecībā uz aizsardzību pret pirātismu, proti, viņu fonogrammu kā tādu izplatīšanu un izziņošanu sabiedrībai. Šie producenti var izmantot fonogrammas citos veidos, kuri ietver ne tikai eksemplāru pārdošanu, konkrēti atļaujot *sampling* un no tā gūstot ienākumus. Fakts, ka šo producentu tiesības uz savām fonogrammām ir paredzētas tam, lai aizsargātu viņu finansiālos ieguldījumus, neliedz to, ka šajās tiesībās tiek ietverta arī tāda izmantošana kā *sampling*. Turklāt, ja likumdevējs ir izvēlējies piešķirt producentiem kā viņu finansiālo interešu aizsardzības instrumentu ekskluzīvas tiesības atļaut vai aizliegt jebkādu savu fonogrammu reproducēšanu, ieskaitot daļēju reproducēšanu, man nešķiet loģiski apšaubīt šo izvēli, aizbildinoties, ka šādas tiesības neatbilst izvirzītajam mērķim.

– Aizsardzības līmenis, kas ir vienāds ar darbu aizsardzības līmeni

34. Otrkārt, dažas ieinteresētās personas, kuras ir iesniegušas apsvērumus izskatāmajā lietā, norāda, jau atkal atsaucoties uz spriedumu *Infopaq International* [17], ka fonogrammu producenti nedrīkst saņemt plašāku aizsardzību kā tā, kas piešķirta autoriem. Tomēr es neesmu pārliecināts par šo argumentu divu iemeslu dēļ.

35. Pirmām kārtām, tāpat kā arguments par *de minimis* slieksni, šis arguments, manuprāt, ir balstīts uz kļūdainu izpratni par iepriekš minētā sprieduma tvērumu. Šajā spriedumā Tiesa ir definējusi "darba" jēdzienu Savienības autortiesību izpratnē, uzskatot, ka to veido darba autora intelektuālā jaunrade. Tas pats aizsardzības kritērijs ir jāpiemēro attiecībā uz darba izvilkumiem, izslēdzot no aizsardzības tādus darba elementus, kuriem acīmredzami ir jāpaliek vispārpieejamiem, kā vārdi, skatīti atsevišķi, vai parasti izteicieni. Tādējādi katrā ziņā runa ir nevis par aizsardzības ierobežošanu, bet par aizsardzības objekta definēšanu. Attiecībā uz fonogrammām tas, ka aizsardzības objekts ir atšķirīgs, nenozīmē, ka aizsardzība pārsniedz to, kas paredzēta attiecībā uz darbiem. Gan darbi, gan fonogrammas tiek aizsargāti kopumā.

36. Otrām kārtām, tiesības uz fonogrammas aizsardzību ir tiesības, kas pastāv un tiek īstenotas pavisam neatkarīgi no tā darba aizsardzības, kas, iespējams, ir ietverts šajā fonogrammā. Proti, lai gan lielākajā daļā fonogrammu ir ietvertas ar autortiesībām aizsargātu darbu izpildījumu fiksācijas, tomēr pastāv arī citas situācijas. Fonogrammā, piemēram, var būt ietverta darba, kura aizsardzība ir beigusies, fiksācija vai skaņu, kuras nemaz nav darbs, fiksācija, piemēram, dabas skaņu fiksācija. Šāda fonogramma ir pilntiesīgs aizsardzības objekts. Turklāt tas ir apstiprināts fonogrammas definīcijā, kas ir ietverta Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas (*WIPO*) Līgumā par izpildījumu un fonogrammām [18], kura 2. panta b) punktā ir noteikts, ka fonogramma ir "izpildījuma skaņu vai citu skaņu fiksācija". Lai gan fonogrammu producentu tiesības ir autortiesību blakustiesības, tomēr tās nav no tām atvasinātas tiesības. Tātad fonogrammas aizsardzības apjoms nekādi nav atkarīgs no tā darba aizsardzības apjoma, kuru tā, iespējams, var ietvert.

16 Saskaņā ar lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu ietverto informāciju tādu pašu konstatējumu ir izteikusi apelācijas tiesa pamatlietas tiesvedībā, saskaņā ar kuru strīdīgais izvilkums veido darba *Metall auf Metall* "dominējošo daļu" un parādās darbā *Nur mir* nepārtraukti.

17 Spriedums, 2009. gada 16. jūlijs, *Infopaq International* (C-5/08, EU:C:2009:465).

18 *WIPO* Līgums par izpildījumu un fonogrammām, kurš pieņemts Ženēvā 1996. gada 20. decembrī un ir stājies spēkā 2002. gada 20. maijā, un kuram Eiropas Savienība ir pievienojusies ar Padomes Lēmumu 2000/278/EK (2000. gada 16. marts) par *WIPO* Līguma par autortiesībām un *WIPO* Līguma par izpildījumu un fonogrammām apstiprināšanu Eiropas Kopienas vārdā (OV 2000, L 89, 6. lpp.). Saskaņā ar Direktīvas 2001/29 15. apsvērumu tās mērķis turklāt ir īstenot šo līgumu.

– *Analoģija ar datubāzu veidotāju tiesību aizsardzību*

37. Treškārt, dažas ieinteresētās personas saskata analoģiju starp fonogrammu aizsardzību un datubāzu aizsardzību. Proti, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 96/9/EK (1996. gada 11. marts) par datubāzu tiesisko aizsardzību [19] 7. panta 1. punktā attiecībā uz datubāzes veidotāju ir paredzētas *sui generis* tiesības novērst šīs datubāzes "visas vai būtiskas tās daļas iegūšanu un/vai atkārtotu izmantošanu". Pēc šo ieinteresēto personu domām, fonogrammas producenta situācija esot analoga datubāzes veidotāja situācijai, jo abos gadījumos tiesības, kas viņiem ir piešķirtas, ir paredzētas tam, lai aizsargātu viņu finansiālos ieguldījumus. Līdz ar to fonogrammas producenta aizsardzībai tāpat būtu jāattiecas tikai uz fonogrammas būtiskas daļas reproducēšanu.

38. Tomēr man pieņemamāks ir arguments, kuru šajā ziņā ir izklāstījuši atbildētāji, ka ir jāveic Direktīvas 2001/29 *a contrario* interpretācija. Šajā direktīvā nav veikta neviena atsauce uz būtiskas fonogrammas daļas aizsardzību. Gluži pretēji – fonogrammas producents ir aizsargāts pret tās neatļautu reproducēšanu "pilnībā vai daļēji", tāpat kā darba autors (un turklāt tāpat kā datubāzes autors saskaņā ar Direktīvas 96/9 5. panta a) punktu). Tādējādi, manuprāt, ar Direktīvu 96/9 un 2001/29 gramatisko interpretāciju jau ir izslēgta jebkāda iespēja veikt analoģiju starp datubāzes veidotāja aizsardzības apjomu un fonogrammas producenta aizsardzības apjomu.

– *Pilnīgi visas fonogrammas aizsardzība*

39. Ceturtkārt, es nevaru arī piekrist argumentam, kuru ir izvirzījusi Komisija, ka *WIPO* Līguma par izpildījumu un fonogrammām 11. pantā esot paredzēta tikai aizsardzība pret pilnīgi visas fonogrammas neatļautu reproducēšanu [20]. Proti, šī līguma 11. pantā ir pārņemts Romas konvencijas [21] 10. panta formulējums. Taču saskaņā ar šīs konvencijas interpretēšanas rokasgrāmatu, kuru ir izstrādājusi *WIPO* [22], diplomātiskajā konferencē, kurā ir pieņemts dokuments, ir uzskatīts, ka "aizsardzība pret reproducēšanu, uz kuru neattiecas neviens ierobežojums, ir jāinterpretē kā tāda, kas ietver aizsardzību pret fonogrammas daļēju reproducēšanu" [23]. Līdz ar to tāpat ir jāinterpretē iepriekš minētais *WIPO* līguma 11. pants. Turklāt Direktīvas 2001/29 2. pantā skaidri ir minēta fonogrammas "daļēja" reproducēšana.

40. Tādēļ uz pirmo prejudiciālo jautājumu es iesaku atbildēt, ka Direktīvas 2001/29 2. panta c) punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka ar izvilkuma paņemšanu no fonogrammas, lai to izmantotu citā fonogrammā (*sampling*), tiek pārkāptas pirmās fonogrammas producenta ekskluzīvās tiesības atļaut vai aizliegt savas fonogrammas reproducēšanu šīs tiesību normas izpratnē, ja tā ir veikta bez šī pēdējā minētā atļaujas.

Par otro prejudiciālo jautājumu

41. Otrajā prejudiciālajā jautājumā iesniedzējtiesa jautā, vai Direktīvas 2006/115 9. panta 1. punkta b) apakšpunkts ir jāinterpretē tādējādi, ka fonogramma, kurā ir ietverti no citas fonogrammas pārnesti izvilkumi (*samples*), ir šīs citas fonogrammas kopija minētās tiesību normas izpratnē.

19 OV 1996, L 77, 20. lpp.

20 Šajā tiesību normā ir noteikts: "Fonogrammu producentiem ir ekskluzīvas tiesības atļaut tiešu vai netiešu savu fonogrammu atveidojumu jebkādā veidā."

21 Starptautiskā konvencija par izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesību aizsardzību, kas parakstīta Romā 1961. gada 26. oktobrī.

22 *Guide des traités sur le droit d'auteur et les droits connexes administrés par OMPI* [Rokasgrāmata par *WIPO* pārvaldītajiem autortiesību un saistīto tiesību līgumiem], *WIPO*, Ženēva, 2003.

23 Turpat, 154. lpp.

42. Šķiet, ka ieinteresētās personas, kuras ir iesniegušas apsvērumus izskatāmajā lietā, izņemot Francijas valdību, analizē pirmo un otro prejudiciālo jautājumu kopā, un tās tiecas uz tiem sniegt atbildes, kas visumā sakrīt (lai gan šīs atbildes, ko sniedz viena ieinteresētā persona, atšķiras no citas personas atbildēm). Tomēr es drīzāk uzskatu, tāpat kā to dara Francijas valdība, ka Direktīvas 2006/115 9. panta 1. punkta b) apakšpunkts ir jāinterpretē, ņemot vērā tās mērķi un neatkarīgi no Direktīvas 2001/29.

43. Ar Direktīvas 2006/115 9. pantu ir ieviestas izplatīšanas tiesības, tās it īpaši attiecinot uz fonogrammu producentiem. Šīs tiesības attiecas uz to, lai padarītu pieejamus sabiedrībai, pārdodot vai citādā veidā, aizsargātu tiesību objektu, tostarp fonogrammu, eksemplārus (kopijas).

44. Starptautiskā līmenī šīs pašas tiesības ir atzītas saskaņā ar Ženēvas konvenciju [24]. Savienība nav šīs konvencijas dalībniece, bet 22 dalībvalstis ir tai pievienojušās. Minētā konvencija, iespējams, ir arī minēta Direktīvas 2006/115 7. apsvērumā kā viena no "starptautiskām konvencijām, uz kurām balstās daudzu dalībvalstu autortiesību un blakustiesību tiesību akti" un kuru ievērošana ir jānodrošina saistībā ar saskaņošanu, kas veikta ar šo direktīvu.

45. Tomēr izplatīšanas tiesību galvenais mērķis ir aizsardzība pret tā saukto "pirātismu", proti, fonogrammu (un citu objektu, piemēram, filmu) viltotu kopiju producēšanu un publisku izplatīšanu. Šīs viltotās kopijas, aizstājot likumīgās kopijas, ievērojami samazina fonogrammu producentu ienākumus un līdz ar to ienākumus, par kuriem autori un izpildītāji var likumīgi cerēt, ka viņi tos saņems no likumīgu kopiju pārdošanas. No pirātisma izrietošie draudi starp šīs direktīvas pieņemšanas iemesliem it īpaši skaidri ir minēti Direktīvas 2006/115 2. apsvērumā.

46. Pirātismam ir raksturīga tādu viltotu fonogrammu kopiju producēšana un izplatīšana, kuras ir paredzētas, lai aizstātu likumīgās kopijas. Tieši šī iemesla dēļ Ženēvas konvencijas 1. pantā kopija ir definēta kā "skaņu nesējs, kas satur no fonogrammas tieši vai netieši ierakstītas visas skaņas vai nozīmīgu to daļu". Proti, viena pati šāda kopija ļauj klausītājam iepazīties ar fonogrammu, vienlaikus aiztaupot viņam likumīgas kopijas iegādi.

47. Tā kā ar Direktīvas 2006/115 9. pantu ir ieviestas tādas pašas izplatīšanas tiesības kā Ženēvas konvencijā un šiem abiem tiesību aktiem ir viens un tas pats mērķis, proti, aizsardzība pret pirātismu, es uzskatu, ka jēdziens "kopija", kurš ir ietverts šajā tiesību normā, ir jāinterpretē līdzīgi konvencijā ietvertajam jēdzienam un atbilstoši šim mērķim, proti, tādējādi, ka runa ir par kopiju, kurā ir ietvertas aizsargātas fonogrammas visas skaņas vai būtiska to daļa un kura ir paredzēta fonogrammas likumīgo eksemplāru aizstāšanai. Tādējādi šīs tiesību normas tvērums, manuprāt, ir daudz šaurāks nekā Direktīvas 2001/29 2. panta tvērums.

48. *Sampling* tiek izmantota nevis tam, lai radītu fonogrammu, ar kuru tiek aizstāta oriģinālā fonogramma, bet lai radītu jaunu un no šīs fonogrammas neatkarīgu darbu. Tāpat fonogrammā, kas radusies *sampling* rezultātā, nav iekļautas visas oriģinālās fonogrammas skaņas vai būtiska to daļa. Līdz ar to šāda fonogramma nebūtu jākvalificē par kopiju Direktīvas 2006/115 9. panta 1. punkta b) apakšpunkta izpratnē.

49. Līdz ar to uz otro prejudiciālo jautājumu es iesaku atbildēt, ka Direktīvas 2006/115 9. panta 1. punkta b) apakšpunkts ir jāinterpretē tādējādi, ka fonogramma, kurā ir ietverti no citas fonogrammas pārnesti izvilkumi (*samples*), nav šīs citas fonogrammas kopija šīs tiesību normas izpratnē.

24 1971. gada 29. oktobra Konvencija par fonogrammu producentu aizsardzību pret šo fonogrammu neatļautu pavairošanu, kas stājās spēkā 1973. gada 18. aprīlī.

Par trešo prejudiciālo jautājumu

50. Trešajā prejudiciālajā jautājumā iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai Direktīvas 2001/29 2. panta c) punkts un Direktīvas 2006/115 9. panta 1. punkta b) apakšpunkts ir jāinterpretē tādējādi, ka ar tiem netiek pieļauts, ka attiecībā uz fonogrammām tiek piemērota tāda dalībvalsts iekšējo tiesību norma kā *UrhG* 24. panta 1. punkts, kurā noteikts, ka neatkarīgs darbs var tikt radīts, brīvi izmantojot kādu citu darbu bez tā autora atļaujas [25].

51. Kā esmu to izskaidrojis saistībā ar atbildi uz otro prejudiciālo jautājumu, Direktīvas 2006/115 9. pants neattiecas uz aizsargātu tiesību objektu, kuri nav paredzēti, lai aizstātu šo objektu likumīgās kopijas, reproducēšanu. Tā tas it īpaši ir neatkarīgu darbu gadījumā, kuri ir radīti, izmantojot citu darbu elementus. Ar iepriekš minēto pantu, tā kā tas nav piemērojams attiecībā uz situācijām, kuras tiek reglamentētas ar *UrhG* 24. pantu, pret to netiek iebilsts. Tādējādi trešā jautājuma analīze ir jāierobežo ar Direktīvas 2001/29 normu interpretāciju.

52. Direktīvas 2001/29 2.–4. pantā ir ieviestas ekskluzīvas tiesības, kas attiecas uz noteiktu kategoriju personām, it īpaši šīs direktīvas 2. panta c) punktā paredzētās tiesības fonogrammu producentiem atļaut vai aizliegt viņu fonogrammu reproducēšanu. Šīs tiesības ir formulētas bez nosacījumiem. Tomēr Direktīvas 2001/29 5. pantā ir noteikta vesela virkne izņēmumu no šīm ekskluzīvajām tiesībām un to ierobežojumi, kurus dalībvalstīm ir atļauts paredzēt savās iekšējās tiesībās. Šis izņēmumu un ierobežojumu saraksts ir formulēts izsmeļoši, kā tas ir apstiprināts gan Direktīvas 2001/29 32. apsvērumā, gan Tiesas pastāvīgajā judikatūrā [26].

53. Šajā sarakstā ir ietverti noteikti izņēmumi no ekskluzīvajām tiesībām un to ierobežojumi, kuriem ir jāatvieglo mākslinieciskais dialogs un konfrontācija saistībā ar iepriekš pastāvējušu darbu izmantošanu. Konkrēti runa ir par izņēmumu attiecībā uz citēšanu, kas ir paredzēts Direktīvas 2001/29 5. panta 3. punkta d) apakšpunktā, un izņēmumu saistībā ar karikatūrām, parodijām vai stilizācijām, kas paredzēts tā paša punkta k) apakšpunktā.

54. Turpretī izņēmumu no ekskluzīvajām tiesībām un to ierobežojumu sarakstā, kas norādīts Direktīvas 2001/29 5. pantā, nav ietverts vispārējs izņēmums, kas ļauj izmantot citas personas darbu, lai radītu jaunu darbu. No tā izriet, ka dalībvalstis nav tiesīgas paredzēt savās iekšējās tiesībās šādu izņēmumu, ja tas pārsniedz Direktīvā 2001/29 paredzētos izņēmumus, it īpaši tos, kuri minēti iepriekšējā punktā.

55. Šis apsvērumu nevar likt apšaubīt fakts, kā uzsver iesniedzējtiesa, ka Vācijas tiesībās *UrhG* 24. panta 1. punkta norma tiek uzskatīta nevis par izņēmumu no autortiesībām, bet par tām raksturīgu ierobežojumu. Proti, Direktīvas 2001/29 5. pantā nav nošķirti izņēmumi no autortiesībām (vai blakustiesībām) un to ierobežojumi. Daži gadījumi, kuri ir paredzēti šajā tiesību normā, attiecas uz ierobežojumiem, kuri tāpat kā iespēja brīvi izmantot darbu, lai radītu kādu citu darbu, ir raksturīgi autortiesībām. Kā piemēru varētu minēt privātas kopēšanas izņēmumu, kas ir paredzēts Direktīvas 2001/29 5. panta 2. punkta b) apakšpunktā [27]. Tomēr Savienības likumdevējs ir uzskatījis par nepieciešamu iekļaut šo ierobežojumu iespējamo izņēmumu un ierobežojumu sarakstā.

56. Turklāt, kā pamatoti norāda atbildētāji, atļaušana katrai dalībvalstij ieviest ierobežojumus, kurus tā uzskata par autortiesībām raksturīgiem, ārpus saraksta, kas paredzēts Direktīvas 2001/29 5. pantā, apdraudētu Savienības likumdevēja veiktās izņēmumu no autortiesībām saskaņošanas efektivitāti. Tomēr, kā tas uzsvērts šīs direktīvas 31. apsvērumā, atšķirību novēršana dalībvalstu veiktajā izņēmumu no autortiesībām un blakustiesībām piemērošanā ir viens no šajā direktīvā paredzētajiem mērķiem.

25 *UrhG* 24. pantā skaidri ir minēta tikai darbu izmantošana. Tomēr, pēc iesniedzējtiesas domām, šo tiesību normu pēc analoģijas ir paredzēts piemērot arī attiecībā uz citu aizsargātu tiesību objektu, it īpaši fonogrammu, izmantošanu.

26 Skat. neseno spriedumu, 2018. gada 7. augusts, *Renckhoff* (C-161/17, EU:C:2018:634, 16. punkts).

27 Attiecībā uz šī ierobežojuma raksturīgumu skat. manus secinājumus lietā *EGEDA* u.c. (C-470/14, EU:C:2016:24, 15. un 16. punkts).

57. Ir taisnība, ka Direktīvas 2001/29 5. panta 3. punkta o) apakšpunktā ir ietverts noteikta veida *stand still* noteikums attiecībā uz dalībvalstu veiktu tādu izņēmumu un ierobežojumu piemērošanu, kuri jau pastāvējuši saskaņā ar to iekšējām tiesībām šīs direktīvas stāšanās spēkā brīdī. Taču runa ir par aizsargātu tiesību objektu izmantošanu "dažos [..] mazāk svarīgos gadījumos". Tomēr, manuprāt, tik plašu izņēmumu kā *UrhG* 24. panta 1. punktā paredzētais nevar uzskatīt par tādu, kurš ierobežots ar dažiem mazāk svarīgiem gadījumiem. Turklāt izmantošanai, uz kuru attiecas Direktīvas 2001/29 5. panta 3. punkta o) apakšpunkts, ir jāierobežo tikai ar analogu izmantošanu. Tādējādi šī tiesību norma nekādā ziņā nevarētu ietvert fonogrammu, kurās ir iekļauti izvilkumi no citām fonogrammām, izziņošanu sabiedrībai elektroniskā formā.

58. Visbeidzot, saskaņā ar Direktīvas 2001/29 5. panta 5. punktu minētājā pantā paredzētos izņēmumus un ierobežojumus piemēro tikai dažos īpašos gadījumos, kas nav pretrunā darba vai cita aizsargāta tiesību objekta parastai izmantošanai un nepamatoti neskar tiesību īpašnieku likumīgās intereses. Šī tiesību norma, kas parasti tiek saukta par "trīspakāpju testu", atspoguļo līdzīgus noteikumus starptautiskajās konvencijās autortiesību un blakustiesību jomā. Tā veido ierobežojumu attiecībā uz izņēmumiem un ierobežojumiem, kuri ir piemērojami ekskluzīvajām tiesībām. Savukārt tā nevar tikt saprasta kā atļauja, lai ieviestu izņēmumus vai ierobežojumus, kuri nav paredzēti, vai lai paplašinātu esošo izņēmumu tvērumu, aizbildinoties, ka tie nav pretrunā aizsargāta darba vai cita tiesību objekta parastai izmantošanai un neskar ekskluzīvo tiesību īpašnieku likumīgās intereses [28].

59. Tādējādi uz trešo prejudiciālo jautājumu es iesaku atbildēt, ka Direktīvas 2001/29 2. panta c) punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka ar to netiek pieļauts, ka attiecībā uz fonogrammām tiek piemērota tāda dalībvalsts iekšējo tiesību norma kā *UrhG* 24. panta 1. punkts, kurā noteikts, ka neatkarīgs darbs var tikt radīts, brīvi izmantojot citu darbu bez tā autora atļaujas, jo tā pārsniedz šīs direktīvas 5. panta 2. un 3. punktā paredzēto izņēmumu no ekskluzīvajām tiesībām un to ierobežojumu ietvaru.

Par ceturto prejudiciālo jautājumu

60. Ceturtajā prejudiciālajā jautājumā iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai izņēmums attiecībā uz citēšanu, kas paredzēts Direktīvas 2001/29 5. panta 3. punkta d) apakšpunktā, ir piemērojams situācijā, kurā izvilkums no fonogrammas ir iekļauts citā fonogrammā nenošķiramā veidā no pārējās šīs otrās fonogrammas.

61. Šis jautājums pēc būtības skar problēmu par izņēmuma attiecībā uz citēšanu piemērošanu tādās situācijās kā pamatlietā.

62. Izņēmums attiecībā uz citēšanu ir radies un galvenokārt tiek izmantots saistībā ar literāriem darbiem. Tomēr nekas, manuprāt, nenorāda uz to, ka Savienības autortiesībās izņēmums attiecībā uz citēšanu nevarētu skart citas darbu kategorijas, it īpaši muzikālus darbus [29]. Ir arī jāpieņem, ka šāda citēšana var tikt veikta, izmantojot fonogrammas izvilkuma reproducēšanu, jo izņēmumi un ierobežojumi, kuri ir paredzēti Direktīvas 2001/29 5. pantā, attiecas uz fonogrammu producentu tiesībām tāpat kā autoru tiesībām.

63. Tomēr citātam ir jāatbilst virknei nosacījumu, lai tas būtu likumīgs. Trim no šiem nosacījumiem it īpaši ir nozīme attiecībā uz tādu izmantošanu kā pamatlietā.

28 Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 10. aprīlis, *ACI Adam* u.c. (C-435/12, EU:C:2014:254, 26. un 27. punkts).

29 Skat. it īpaši Mania, G., "Cytat w muzyce – o potrzebie reinterpretacji przesłanek", *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Nr. 1/2017, 63. – 88. lpp. Skat. arī Vivant, M., Bruguière, J.-M., *Droit d'auteur et droits voisins*, Dalloz, Parīze, 2015, 571. lpp. Šķiet, ka Tiesa netieši ir atzinusi izņēmumu attiecībā uz citēšanu saistībā ar fotogrāfijas darbu (skat. spriedumu, 2011. gada 1. decembris, *Painer*, C-145/10, EU:C:2011:798, 122. un 123. punkts).

64. Pirmais no šiem nosacījumiem skaidri ir paredzēts Direktīvas 2001/29 5. panta 3. punkta d) apakšpunktā un attiecas uz citāta mērķi. Saskaņā ar šo tiesību normu citēšana ir jāveic, "piemēram, kritikas vai apskata nolūkā". Vārda "piemēram" izmantošana norāda uz to, ka runa ir nevis par sarakstu, kurā ir uzskaitīti citēšanas mērķi, bet drīzāk par ilustrāciju. Daudzi citāti, it īpaši mākslinieciskie, piemēram, muzikālie citāti, netiek sniegti kritikas vai apskata nolūkā, bet ar tiem tiek īstenoti citi mērķi. Tomēr attiecīgās tiesību normas formulējums, manuprāt, skaidri norāda uz to, ka citātam ir jākalpo tam, lai iesaistītos zināma veida dialogā ar citēto darbu. Vai tas būtu konfrontācijas vai atzinības, vai arī kādā citā veidā, ir nepieciešama mijiedarbība starp darbu, kurā citēšana ir veikta, un citēto darbu.

65. Otrais citēšanas likumības nosacījums, kas zināmā mērā izriet no pirmā nosacījuma, ir nosacījums par citāta neizmainīto un nošķiramo raksturu. Tādējādi, pirmkārt, citētais izvilkums ir jāiekļauj darbā, kurā citēšana ir veikta, tāds, kāds tas ir, vai katrā ziņā bez sagrozīšanas (noteikti pielāgojumi parasti tiek pieļauti, it īpaši, tulkojums). Otrkārt, – šis aspekts tieši ir izvirzīts prejudiciālajā jautājumā – citātam ir jābūt iekļautam darbā, kurā citēšana ir veikta, tā, lai to viegli būtu iespējams nošķirt kā svešu elementu. Šī prasība var tikt izsecināta no pirmā nosacījuma – kā darbs, kurā citēšana ir veikta, varētu iesaistīties dialogā vai konfrontēties ar citēto darbu, ja tas pilnībā sakristu ar to?

66. Abi iepriekš minētie nosacījumi ļauj nošķirt citātu no plaģiāta.

67. Nešķiet, ka *sampling* vispārīgi un pamatlietā aplūkotās fonogrammas izmantošana it īpaši atbilst šiem nosacījumiem. *Sampling* mērķis nav ne iesaistīties dialogā, ne konfrontēties ar izmantotajiem darbiem, ne izteikt tiem atzinību. Saistībā ar *sampling* metodi no citām fonogrammām paņemtie izvilkumi kalpo par izejmateriālu un tiek iekļauti jaunajos darbos, lai tajos veidotu neatņemamas un neatpazīstamas daļas. Turklāt šie izvilkumi bieži tiek izmainīti un miksēti tā, ka tie zaudē jebkādu oriģinālo integritāti. Tādējādi runa ir nevis par mijiedarbības formu, bet par piesavināšanās formu. To ļoti labi parāda šī lieta, kurā izvilkums no fonogrammas, kas ir pārāk īss, lai varētu notikt jebkāda mijiedarbība, ir ticis pārņemts cikliski visas jaunās fonogrammas garumā, lai veidotu tās ritma daļu.

68. Šiem citāta likumības pamatnosacījumiem pievienojas formāla trešā prasība, kas arī ir minēta Direktīvas 2001/29 5. panta 3. punkta d) apakšpunktā, proti, prasība norādīt citāta avotu, tajā skaitā autora vārdu, ja vien to nav neiespējami izdarīt. Protams, muzikāla darba gadījumā ir grūti (pat ja tas nav neiespējami) norādīt citāta avotu pašā darbā. Tomēr tas var tikt izdarīts, piemēram, darba, kurā citēšana veikta, aprakstā vai pat tā nosaukumā. Taču man nešķiet, ka hiphopa vai repa kultūrā būtu ierasts norādīt semplu, kuri veido pie šiem mūzikas žanriem piederīgus darbus, avotus. Katrā ziņā no izskatāmās lietas materiāliem neizriet, ka prasītāji būtu mēģinājuši norādīt izvilkuma, kurš izmantots darbā *Nur mir*, avotu vai atbildētāju uzvārdus.

69. Tādējādi uz ceturto prejudiciālo jautājumu es iesaku atbildēt, ka izņēmums attiecībā uz citēšanu, kas paredzēts Direktīvas 2001/29 5. panta 3. punkta d) apakšpunktā, nav piemērojams tādā situācijā, kurā izvilkums no fonogrammas ir iekļauts citā fonogrammā bez acīmredzamas vēlmes mijiedarboties ar šo pirmo fonogrammu un nenošķirami no pārējās šīs otrās fonogrammas.

70. Starp izņēmumiem un ierobežojumiem, kuri ir paredzēti Direktīvas 2001/29 5. panta 3. punktā, vēl ir iekļauts izņēmums, kas jau ir minēts, attiecībā uz karikatūrām, parodijām vai stilizācijām (Direktīvas 2001/29 5. panta 3. punkta k) apakšpunkts). Šim izņēmumam, iespējams, varētu būt nozīme saistībā ar fonogrammas izvilkumu izmantošanu citā fonogrammā. Šis izņēmums kā tāds nav transponēts Vācijas autortiesībās, bet, pēc iesniedzējtiesas domām, to varot izsecināt no *UrhG* 24. panta 1. punkta. Tomēr šī tiesa pati, manuprāt, pamatoti noraida ideju par minētā izņēmuma piemērošanu šajā lietā. Proti, šis izņēmums, tāpat kā izņēmums attiecībā uz citēšanu, ir pakārtots priekšnosacījumam par mijiedarbību ar izmantoto darbu vai vismaz ar tā autoru, kas ir elements, kurš

nepastāv tādā *sampling* gadījumā, kāds ir aplūkots pamatlietā [30].

Par piekto prejudiciālo jautājumu

71. Piektajā prejudiciālajā jautājumā iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot rīcības brīvību, kas ir dalībvalstīm, transponējot savās iekšējās tiesībās noteikumus, kuri saistīti ar ekskluzīvajām tiesībām, kas paredzētas Direktīvas 2001/29 2. un 3. pantā, kā arī Direktīvas 2006/115 9. pantā, un ar izņēmumiem no šīm ekskluzīvajām tiesībām, kas paredzēti Direktīvas 2001/29 5. pantā un Direktīvas 2006/115 10. pantā. Uzreiz norādīšu – tā kā izplatīšanas tiesības, kas paredzētas Direktīvas 2006/115 9. panta 1. punkta b) apakšpunktā, manuprāt, nav piemērojamas tādā situācijā kā pamatlietā [31], šo jautājumu es analizēšu vienīgi no Direktīvas 2001/29 skatpunkta.

72. Kā norāda iesniedzējtiesa, šis jautājums izriet no *Bundesverfassungsgericht* (Federālā konstitucionālā tiesa) judikatūras, saskaņā ar kuru, ciktāl direktīva neatstāj dalībvalstīm nekādu rīcības brīvību attiecībā uz tās transponēšanu, šīs direktīvas transponēšanas noteikumi Vācijas tiesībās principā ir jāizvērtē nevis saistībā ar pamattiesībām, kas garantētas 1949. gada 23. maija *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* (Vācijas Federatīvās Republikas Pamatlikums, turpmāk tekstā – "Pamatlikums"), bet vienīgi attiecībā uz pamattiesībām, kuras ir garantētas Savienības tiesību sistēmā [32].

73. Saistībā ar valsts pasākumu, ar kuriem ir nodrošināta Savienības tiesību normu transponēšana, pārbaudi attiecībā uz pamattiesībām – Tiesa, atsaucoties uz Hartas 53. pantu, ir uzskatījusi, ka tad, ja Savienības tiesību aktā ir prasīts veikt valsts īstenojošos pasākumus, valsts iestādes un tiesas joprojām var piemērot savus valsts standartus pamattiesību aizsardzībai, ja vien šāda piemērošana nekaitē nedz Hartā paredzētajam aizsardzības līmenim, kā to interpretē Tiesa, nedz Savienības tiesību pārākumam, vienotībai un efektivitātei [33]. Tādējādi dalībvalsts nedrīkst liegt tādas Savienības tiesību normas efektivitāti, kas nav pretrunā Hartai, piemērojot savus valsts pamattiesību aizsardzības standartus [34].

74. Attiecībā uz rīcības brīvību, kas ir dalībvalstīm Direktīvas 2001/29 transponēšanā, – tā ir ierobežota vairākos veidos.

75. Pirmkārt, tiesības, kuras ir norādītas Direktīvas 2001/29 2. un 3. pantā, it īpaši reproducēšanas tiesības, kuras piešķirtas fonogrammu producentiem attiecībā uz viņu fonogrammām un kuras paredzētas šīs direktīvas 2. panta c) punktā, ir formulētas bez nosacījumiem un to aizsardzība dalībvalstu iekšējās tiesībās ir obligāta.

30 Ir taisnība, ka savā 2014. gada 3. septembra spriedumā *Deckmyn* un *Vrijheidsfonds* (C-201/13, EU:C:2014:2132) Tiesa nav noteikusi pārāk stingras prasības attiecībā uz parodijas jēdzienu. Tomēr tā ir nospriedusi, ka ar to notiek "atsaukšanās" uz kādu citu darbu (skat. sprieduma rezolutīvās daļas 2. punktu). Turklāt, manuprāt, ir skaidrs, ka izskatāmās lietas apstākļos darbs ar nosaukumu *Nur mir* nav ne darba *Metall auf Metall* parodija, ne karikatūra. Runājot par stilizācijas jēdzienu, tā izpaužas kā darba vai autora stila imitācija, ne vienmēr pārņemot šī darba elementus. Taču šajā lietā esam saskārušies ar pretēju situāciju, proti, fonogrammas pārņemšanu, lai radītu darbu, kura stils ir pavisam atšķirīgs.

31 Skat. šo secinājumu daļu, kas ir veltīta atbildei uz otro jautājumu.

32 Šo judikatūru *Bundesverfassungsgericht* (Federālā konstitucionālā tiesa) ir atgādinājusi savā 2016. gada 31. maija spriedumā 1 BvR 1585/13, kas ir šī lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pamatā (skat. šo secinājumu 81. punktu).

33 Spriedums, 2013. gada 26. februāris, *Melloni* (C-399/11, EU:C:2013:107, 60. punkts).

34 Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2013. gada 26. februāris, *Melloni* (C-399/11, EU:C:2013:107, 63. punkts).

76. Otrkārt, jēdzieni, kuri izmantoti Direktīvas 2001/29 normās un kuros nav norādes uz dalībvalstu tiesību aktiem, ir autonomi Savienības tiesību jēdzieni [35]. Tā tas it īpaši ir "reproducēšanas" jēdziena gadījumā šīs direktīvas 2. panta izpratnē [36]. Tā tas ir arī attiecībā uz jēdzieniem, ar kuriem ir definēti dažādie izņēmumi no ekskluzīvajām tiesībām un to ierobežojumi, kas reglamentēti Direktīvā 2001/29, it īpaši uz "parodijas" jēdzienu, kurš izmantots šīs direktīvas 5. panta 3. punkta k) apakšpunktā [37]. Tāpat tam ir jābūt attiecībā uz "citāta" jēdzienu minētās direktīvas 5. panta 3. punkta d) apakšpunkta izpratnē.

77. Visbeidzot, treškārt, ekskluzīvajām tiesībām, kas attiecībā uz dalībvalstīm bez nosacījumiem un obligāti ir paredzētas Direktīvas 2001/29 2.–4. punktā, var tikt noteikti tikai tādi izņēmumi un ierobežojumi, kuri izsmeļoši ir uzskaitīti šīs direktīvas 5. panta 1.–3. punktā. Tā kā šie izņēmumi, izņemot vienu, ir fakultatīvi, dalībvalstīm ir rīcības brīvība, izvēloties un formulējot izņēmumus, kurus tās uzskata par vajadzīgiem transponēt savās iekšējās tiesībās. Savukārt tās nedrīkst ieviest izņēmumus, kas nav paredzēti, un paplašināt esošo izņēmumu tvērumu [38]. Tomēr ir jānorāda, ka šī rīcības brīvība arī ir ierobežota, jo daži no šiem izņēmumiem atspoguļo Savienības likumdevēja veikto autortiesību līdzsvarošanu ar dažādām pamattiesībām, it īpaši vārda brīvību. Tādējādi tas, ka atsevišķi izņēmumi nav paredzēti iekšējās tiesībās, varētu izrādīties nesaderīgi ar Hartu [39].

78. Līdz ar to dalībvalstīm ir pienākums savās iekšējās tiesībās garantēt Direktīvas 2001/29 2.–4. pantā minētās ekskluzīvās tiesības, kuru tvērums attiecīgā gadījumā ir definēts Tiesas judikatūrā, jo šīs tiesības var tikt ierobežotas tikai izņēmumu un ierobežojumu, kas izsmeļoši ir paredzēti šīs direktīvas 5. pantā, piemērošanas ietvaros. Dalībvalstis nevar piemērot šim pienākumam nevienu savu iekšējo tiesību normu neatkarīgi no tā, vai tā būtu konstitucionāla rakstura norma vai tai būtu pamattiesību raksturs [40]. Savukārt dalībvalstis joprojām var brīvi, kā tas ir ikvienas direktīvas atbilstoši LESD 288. panta trešajai daļai gadījumā, izvēlēties līdzekļus, kurus tās uzskata par vajadzīgiem īstenot, lai izpildītu šo pienākumu. Šīs izvēles ietvaros, protams, tās var vadīties arī no apsvērumiem, kuri saistīti ar to konstitucionālajiem principiem, un no pamattiesībām ar nosacījumu, ka netiek apdraudēta Savienības tiesību lietderīgā iedarbība.

79. Ņemot vērā iepriekš minēto, uz piekto prejudiciālo jautājumu es iesaku atbildēt, ka dalībvalstīm ir pienākums savās iekšējās tiesībās garantēt Direktīvas 2001/29 2.–4. pantā minēto ekskluzīvo tiesību aizsardzību, jo šīs tiesības var tikt ierobežotas tikai izņēmumu un ierobežojumu, kas izsmeļoši ir paredzēti šīs direktīvas 5. pantā, piemērošanas ietvaros. Savukārt dalībvalstis joprojām var brīvi izvēlēties līdzekļus, kurus tās uzskata par vajadzīgiem īstenot, lai izpildītu šo pienākumu.

Par sesto prejudiciālo jautājumu

Ievada piezīmes

80. Sestajā prejudiciālajā jautājumā iesniedzējtiesa jautā par veidu, kādā ir jāņem vērā Hartā nostiprinātās pamattiesības, interpretējot ekskluzīvo tiesību, kuras ar Direktīvām 2001/29 un 2006/115 piešķirtas fonogrammu producentiem, tvērumu, kā arī šajās pašās direktīvās paredzēto ierobežojumu un izņēmumu no minētajām tiesībām tvērumu.

35 Skat. it īpaši spriedumu, 2009. gada 16. jūlijs, *Infopaq International* (C-5/08, EU:C:2009:465, 27. punkts).

36 Skat. spriedumu, 2009. gada 16. jūlijs, *Infopaq International* (C-5/08, EU:C:2009:465, 32. punkts).

37 Spriedums, 2014. gada 3. septembris, *Deckmyn* un *Vrijheidsfonds* (C-201/13, EU:C:2014:2132, 15. punkts).

38 Spriedums, 2014. gada 10. aprīlis, *ACI Adam* u.c. (C-435/12, EU:C:2014:254, 26. un 27. punkts).

39 Skat. arī manus secinājumus lietā *Funke Medien NRW* (C-469/17, EU:C:2018:870, 38. un 39. punkts).

40 Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2013. gada 26. februāris, *Melloni* (C-399/11, EU:C:2013:107, 59. punkts un tajā minētā judikatūra).

81. Ņemot vērā šī jautājuma ļoti vispārīgo formulējumu, es šaubos par tā lietderīgumu iesniedzējtiesai, ja uz to tiktu sniegta tikpat vispārīga atbilde. Tomēr ir skaidrs, ka šis jautājums ir ticis uzdots saistībā ar *Bundesverfassungsgericht* (Federālā konstitucionālā tiesa) spriedumu [41], ar ko, pirmkārt, tā ir atzinusi par nepareizu iesniedzējtiesas nolēmumu, kurā ir apstiprināts apelācijas tiesas spriedums, kas ir labvēlīgs atbildētājiem, pamatojoties uz Pamatlikuma 5. pantā paredzēto mākslinieciskās jaunrades brīvību, un, otrkārt, tā ir nodevusi lietu atpakaļ iesniedzējtiesai pārskatīšanai attiecīgā gadījumā saistībā ar Savienības tiesību sistēmā garantētajām pamattiesībām, vajadzības gadījumā iesniedzot Tiesai lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu.

82. Līdz ar to sestais prejudiciālais jautājums ir jāsaprot tādējādi, ka iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai Hartas 13. pantā paredzētā humanitāro zinātņu brīvība veido ierobežojumu vai attaisno fonogrammas producenta ekskluzīvo tiesību atļaut vai aizliegt viņa fonogrammas daļēju reproducēšanu, ja to izmanto citā fonogrammā, pārkāpumu. Citiem vārdiem, šajā jautājumā ir izvirzīta humanitāro zinātņu brīvības iespējama pārākuma pār minētajām fonogrammu producentu ekskluzīvajām tiesībām problēma.

83. Humanitāro zinātņu brīvības tāda pretnostatīšana autortiesību blakustiesībām pirmajā brīdī šķiet paradoksāla. Proti, galvenais autortiesību un blakustiesību mērķis ir veicināt mākslas attīstību, nodrošinot māksliniekiem ienākumus no viņu darbiem, kas viņus atbrīvo no atkarības no dažādiem mecenātiem un ļauj viņiem brīvi turpināt īstenot savu radošo darbību [42].

84. Ir taisnība, ka izskatāmā lieta tieši skar nevis autoru ekskluzīvās tiesības, bet producentu ekskluzīvās tiesības, kuri tās izmanto finansiālā un organizatoriskā ieguldījuma dēļ. Tomēr, pirmkārt, ja likumdevējs ir piešķīris ekskluzīvas tiesības fonogrammu producentiem, tas tā ir tāpēc, ka viņi kā asistenti veicina darbu radīšanu un izplatīšanu. Viņiem piešķirtās tiesības uz fonogrammām ir atlīdzības garantija par viņu ieguldījumu. Otrkārt, lai gan visām fonogrammām obligāti nav jābūt darba izpildījuma fiksācijām, tomēr tas tā parasti ir muzikālu fonogrammu gadījumā, par kurām ir runa izskatāmajā lietā. Starp personām, kuras ir iesaistītas šādas fonogrammas īstenošanā, parasti papildus producentam ir autori un izpildītāji, kuru tiesības arī tiek pārkāptas ar fonogrammas neatļautu izmantošanu. Tādējādi pamatlietas tiesvedība varbūt attiecas tikai uz fonogrammas producentu tiesībām, bet tad, ja tiek uzsākta diskusija pamattiesību aspektā, manuprāt, nedrīkst aizmirst arī citas ieinteresētās personas.

85. Aplūkojamais gadījums tam ir lielisks piemērs. Proti, atbildētāji, kuri tiesvedībā rīkojas kā attiecīgās fonogrammas producenti, ir arī izpildītāji, un viens no viņiem ir darba, kurš ir ietverts minētajā fonogrammā, autors [43]. Konfigurācija ir līdzīga attiecībā uz strīda otru pusi – prasītāji ir ne tikai darba, kas ir ietverts strīdīgajā fonogrammā, komponisti, bet arī tās producenti. Pamatlietā viens pret otru nevēršas tikai mākslinieks un fonogrammas producents, jo šie abi statusi ir abās pusēs. Līdz ar to visas šīs dažādās intereses ir jāņem vērā attiecīgo pamattiesību izsvēršanā.

41 Spriedums, 2016. gada 31. maijs, 1 BvR 1585/13.

42 Turklāt šī autortiesību un blakustiesību funkcija skaidri ir apstiprināta Direktīvas 2001/29 9.–11. apsvērumā.

43 To autortiesības un izpildītāju tiesības turklāt ir tikušas izvirzītas tiesvedībā pirmajā instancē pakārtoti (skat. šo secinājumu 14. punktu).

Bundesverfassungsgericht (Federālā konstitucionālā tiesa) spriedums

86. Iepriekš minētais *Bundesverfassungsgericht* (Federālā konstitucionālā tiesa) spriedums [44] galvenokārt ir balstīts uz *UrhG* 24. panta 1. punkta, lasot to atbilstoši māksliniecisk̄ās jaunrades brīvībai, kas noteikta Pamatlikuma 5. panta 3. punkta pirmajā teikumā, interpretāciju. Šī tiesa ir pārmetusi iesniedzējtiesai, ka tā nav pietiekami ņēmusi vērā prasītāju mākslinieciskо brīvību, interpretējot *UrhG* 24. panta 1. punktu, it īpaši nospriežot, ka šī tiesību norma neesot piemērojama tad, ja mākslinieks pats ir bijis spējīgs atkārtoti radīt skaņu secību, ko viņš bija paņēmis no citas personas fonogrammas. Ar šādu interpretāciju nesamērīgi tiekot ierobežota radošā brīvība un līdz ar to māksliniecisk̄ā dialoga iespējas. Iespējas, kas tādējādi ir atstātas māksliniekiem, proti, iespējas saņemt licenci, pašiem atkārtoti radīt skaņas vai aprobežoties ar skaņām, kas ir pieejamas esošajās semplu bāzēs, esot nepietiekamas, it īpaši tādu mūzikas žanru gadījumā kā hiphops, kuri lielā mērā ir atkarīgi no *sampling*.

87. Gluži otrādi, pēc *Bundesverfassungsgericht* (Federālā konstitucionālā tiesa) domām, *UrhG* 24. panta 1. punkta piemērošana attiecībā uz *sampling* tikai minimāli ierobežojot fonogrammu producentiem Pamatlikuma 14. panta 1. punktā garantētās tiesības uz īpašumu, jo jaunie darbi nekonkurējot ar viņu fonogrammām. Proti, *UrhG* 85. panta 1. punkts, kurš attiecas uz fonogrammu producentu tiesībām, tos aizsargājot vienīgi pret komerciāliem izmantošanas gadījumiem un viņu fonogrammu pirātismu, bet tas tā nav *sampling* gadījumā, kas ir māksliniecisk̄a darbība. Lai gan *Bundesverfassungsgericht* (Federālā konstitucionālā tiesa) uzskata, ka likumdevējs esot varējis paredzēt ekskluzīvo tiesību īpašniekiem kompensāciju par brīvu izmantošanu (*freie Benutzung*) saskaņā ar *UrhG* 24. panta 1. punktu, ar šādas kompensācijas neesamību netiek pārkāptas konstitucionālās tiesības uz īpašumu.

88. Visbeidzot *Bundesverfassungsgericht* (Federālā konstitucionālā tiesa) piebilst, ka līdztekus *UrhG* 24. panta 1. punkta interpretācijai, kas atbilst humanitāro zinātņu brīvībai, iesniedzējtiesa var nonākt pie pareizas attiecīgo tiesību līdzsvarošanas, sniedzot ierobežojošu interpretāciju attiecībā uz fonogrammu producentu tiesībām, kuras ietvertas šī likuma 85. panta 1. punktā. Tomēr *Bundesverfassungsgericht* (Federālā konstitucionālā tiesa) norāda, ka tad lieta varētu ietilpt Savienības tiesībās saistībā ar fonogrammu producentu tiesību saskaņošanu, kas veikta Direktīvā 2001/29. Ja ar šo direktīvu dalībvalstīm netiek atstāta nekāda rīcības brīvība attiecībā uz tās transponēšanu, iesniedzējtiesai būs jānodrošina pamattiesību aizsardzība saskaņā ar Hartu [45], vajadzības gadījumā iesniedzot Tiesai lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu. Iesniedzējtiesai arī būs jānodrošina pamattiesību, kas definētas Pamatlikuma, neatņemamā minimālā aizsardzības līmeņa saglabāšana.

Vērtējums saskaņā ar Savienības tiesībām

89. Savienības autortiesībās nav sastopams Direktīvā 2001/29 minēto ekskluzīvo tiesību ierobežojums, kas ir analogs *UrhG* 24. panta 1. punktā paredzētajam ierobežojumam. Kā esmu to izklāstījis saistībā ar atbildi uz trešo prejudiciālo jautājumu, manuprāt, šī tiesību norma ir nesaderīga ar Direktīvu 2001/29, jo tajā ir pieļautas atkāpes no ekskluzīvajām tiesībām, kas pārsniedz izņēmumus, kuri ir paredzēti šīs direktīvas 5. pantā, it īpaši izņēmumus attiecībā uz citātiem, karikatūrām, parodijām vai stilizācijām. Tomēr šie izņēmumi, manuprāt, nav piemērojami tādā situācijā kā

44 Šajā analīzē balstīšos uz *Bundesverfassungsgericht* (Federālā konstitucionālā tiesa) sprieduma angļu valodas versiju, kura ir pieejama šīs tiesas tīmekļvietnē, un attiecībā uz aprakstošo daļu – uz komentāriem par šo spriedumu, it īpaši Duhanic, I., "Copy this sound! The cultural importance of sampling for hip hop music in copyright law – a copyright law analysis of the sampling decision of the German Federal Constitutional Court", *Journal of Intellectual Property Law and Practice*, 2016, 11. sēj., Nr. 12, 932. – 945. lpp.; Mezei, P., "De minimis and Artistic Freedom: Sampling on the Right Track?", *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego*, 2018, 139. sēj., Nr. 1, 56. – 67. lpp., un Mimler, M. D., *Metall auf Metall* – German Federal Constitutional Court discusses the permissibility of sampling of music tracks, *Queen Mary Journal of Intellectual Property*, 2017, 7. sēj., Nr. 1, 119. – 127. lpp.

45 Atbilstoši *Bundesverfassungsgericht* (Federālā konstitucionālā tiesa) judikatūrai, kas minēta šo secinājumu 72. punktā.

pamatlietā [46]. Tādējādi analoģiska argumentācija tai, kuru ir izmantojusi *Bundesverfassungsgericht* (Federālā konstitucionālā tiesa), nav iespējama Savienības tiesībās. Kā tādā gadījumā ir jāizvērtē fonogrammu producentu ekskluzīvās reproducēšanas tiesības, kuras viņiem ir saskaņā ar Direktīvas 2001/29 2. panta c) punktu, attiecībā uz Hartā garantētajām pamattiesībām?

90. Autortiesības un blakustiesības, ciktāl ar tām ir ieviests to īpašnieku monopols attiecībā uz tādu intelektuāla vai mākslinieciska rakstura īpašumu kā darbi, fonogrammas utt., var ierobežot noteiktu pamattiesību, it īpaši vārda brīvības un humanitāro zinātņu brīvības, izmantošanu. Turklāt intelektuālais īpašums pats ir aizsargāts kā pamattiesības uz īpašumu. Tādēļ ir jālīdzsvaro šīs tiesības, starp kurām nevienas tiesības principā nav pārākas par pārējām [47]. Runājot par autortiesībām, tajās pašās jau ir veikta šī līdzsvarošana, nosakot zināmu skaitu ierobežojumu un izņēmumu. Tie ir paredzēti, lai nodrošinātu taisnīgu līdzsvaru starp autortiesību un blakustiesību īpašnieku tiesībām un interesēm, no vienas puses, un dažādām citām publiskām un privātām interesēm, ieskaitot interesi aizsargāt pamattiesības, no otras puses.

91. Humanitāro zinātņu brīvība, kas minēta Hartas 13. panta pirmajā teikumā, ir Hartas 11. pantā norādītās vārda brīvības forma. Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas, kura parakstīta Romā 1950. gada 4. novembrī (turpmāk tekstā – "ECPAK"), sistēmā šāda brīvība nav zināma kā autonomas tiesības, un humanitāro zinātņu brīvība ir izsecināma no vārda brīvības, kas nostiprināta šīs konvencijas 10. pantā.

92. Vārda brīvība, no kuras izriet humanitāro zinātņu brīvība, vispirms attiecas uz ideju un informācijas iegūšanu un izplatīšanu un līdz ar to – attiecībā uz humanitāro zinātņu brīvību – darba satura iegūšanu un izplatīšanu [48]. Tieši šī satura cenzūra it īpaši var radīt humanitāro zinātņu brīvības pārkāpumu [49]. Turpretī es uzskatu, ka mākslinieku brīvība ir daudz mazāka, ciktāl tā attiecas uz viņu jaunrades līdzekļu iegādi. Katram māksliniekam ir jāpielāgojas dzīves apstākļiem sabiedrībā un tā tirgus apstākļiem, kurā viņš attīstās. Humanitāro zinātņu brīvība māksliniekus neatbrīvo no ikdienas dzīves ierobežojumiem. Vai būtu pieņemami, ka gleznotājs varētu atsaukties uz savu radošo brīvību, lai nemaksātu par savām krāsām un otām [50]? [51]

93. Ir taisnība, ka tādos mūzikas žanros kā hiphops vai reps *sampling* ir īpaša nozīme, un tā ir ne tikai jaunrades līdzeklis, bet arī mākslinieciska pasākums pats par sevi. Tomēr tas nevar būt izšķirošs arguments juridiskās debatēs, jo tiesību normu interpretācijai ir jābūt vienādai visiem. Ja par likumīgu tiktu uzskatīta fonogrammu izvilkumu semplošana bez tiesību pārņēmēju atļaujas, tas attiektos gan uz mūziķiem, kuri ir piederīgi hiphopa kultūrai, gan uz visiem pārējiem.

94. Māksliniekiem vēl jo vairāk ir jārēķinās ar robežām un ierobežojumiem, ko dzīve nosaka radošajai brīvībai situācijā, kad tie attiecas uz citu personu pamattiesībām un pamatbrīvībām, it īpaši, viņu tiesībām uz īpašumu, ieskaitot intelektuālo īpašumu. Šādos gadījumos dažādu tiesību un interešu līdzsvarošana ir īpaši sarežģīts uzdevums un reti pastāv viens risinājums, ko visi var atbalstīt. Šī

46 Skat. šo secinājumu daļu, kas ir veltīta atbildei uz ceturto jautājumu.

47 Šajā nozīmē skat. neseno spriedumu, 2018. gada 18. oktobris, *Bastei Lübbe* (C-149/17, EU:C:2018:841, 44. punkts).

48 Saskaņā ar formulējumu, kuru nostiprinājusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, "vārda brīvība, kas nostiprināta [ECPAK] 10. panta 1. punktā, ir viens no galvenajiem demokrātiskas sabiedrības pamatiem un viens no sabiedrības attīstības un katra cilvēka pašrealizācijas pamatnosacījumiem. Ievērojot 2. punktu, tā attiecas ne tikai uz "informāciju" vai uz "idejām", kas tiek uztvertas labvēlīgi vai uzskatītas par nekaitīgām vai nebūtiskām, bet arī uz tām, kas aizskar, šokē vai uztrauc valsti vai kādu tās iedzīvotāju daļu" (ECT, 2007. gada 25. janvāris, *Vereinigung Bildender Künstler* pret Austriju, CE:ECHR:2007:0125JUD006835401, 26. punkts).

49 Skat. ECT, 2007. gada 25. janvāris, *Vereinigung Bildender Künstler* pret Austriju, CE:ECHR:2007:0125JUD006835401).

50 Ir taisnība, ka atšķirīgs vērtējums varētu tikt sniegts gadījumā, kad šādas grūtības māksliniekam tiktu radītas ar mērķi liegt viņam radīt, precīzāk, viņa darba satura dēļ (skat. A. Vajda [*A. Wajda*] filmu *Powidoki* (*Pēcattēls*) par poļu gleznotāja Vladislava Stšemiņska [*Władysław Strzemiński*] vajāšanu staļinisma laikā). Tomēr šīs ir galējas situācijas.

51 Šajā ziņā Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir apgalvojusi, ka "mākslinieks un tie, kuri veicina viņu darbus, nevar izvairīties no ierobežošanas iespējām, kas noteiktas [ECPAK] 10. panta 2. punktā. Ikviens, kurš atsaucas uz savu vārda brīvību, saskaņā ar paša šī punkta formulējumu uzņemas "pienākumus un atbildību"; to apjoms ir atkarīgs no viņa situācijas un izmantotā paņēmiena" (ECT, 2007. gada 25. janvāris, *Vereinigung Bildender Künstler* pret Austriju, CE:ECHR:2007:0125JUD006835401, 26. punkts).

līdzsvarošana demokrātiskā sabiedrībā pirmām kārtām ir jāveic likumdevējam, kurš pārstāv vispārējo gribu. Šajā ziņā likumdevējam ir plaša novērtējuma brīvība [52]. Leģislatīvo risinājumu piemērošana pēc tam ir pakļauta tiesu kontrolei, kurām savukārt ir jānodrošina pamattiesību ievērošana saistībā ar šo piemērošanu konkrētos gadījumos. Tomēr, izņemot ārkārtas gadījumus [53], šī pārbaude parasti ir jāveic piemērojamo tiesību normu robežās, uz kurām ir attiecināma spēkā esamības prezumpcija arī saistībā ar pamattiesībām. Ja tikai viens risinājums tiktu uzskatīts par tādu, kas ir atbilstošs pamattiesībām, nekāda likumdevēja novērtējuma brīvība nepastāvētu.

95. Kā jau to esmu minējis, Savienības autortiesībās ir ņemtas vērā dažādas tiesības un intereses, kuras varētu nonākt konfliktā ar autoru un citu tiesību pārņēmēju ekskluzīvajām tiesībām, it īpaši ar humanitāro zinātņu brīvību. Tādi izņēmumi no ekskluzīvajām tiesībām kā izņēmumi attiecībā uz citātiem vai karikatūrām, parodijām vai stilizācijām pieļauj māksliniecisko dialogu un konfrontāciju, izmantojot atsauces uz iepriekš pastāvējušiem darbiem. Spēkā esošo noteikumu ietvaros šī konfrontācija var norisināties konkrēti trīs šādos veidos. Pirmkārt, radot darbus, kuros, vienlaikus iedvesmojoties no iepriekš pastāvošajiem darbiem, nav tieši pārņemti aizsargātie elementi; otrkārt, saistībā ar ierobežojumiem un izņēmumiem, kuri pastāv attiecībā uz ekskluzīvajām tiesībām, un, visbeidzot, ar nepieciešamo atļauju saņemšanu.

96. Turpretī es neuzskatu, ka ar humanitāro zinātņu brīvību, kas noteikta Hartas 13. pantā, tiek pieprasīta tāda izņēmuma vai ierobežojuma ieviešana vai atzīšana, kurš būtu līdzīgs *UrhG* 24. pantā paredzētajam un kurš ietvertu tādu izmantošanu kā pamatlietā, kad aizsargāti darbi vai citi tiesību objekti tiek izmantoti nevis tādēļ, lai iesaistītos mijiedarbībā ar tiem, bet vienkārši kā materiāli, lai radītu jaunus darbus, kuriem nav nekādas saistības ar iepriekšējiem darbiem. Nepieciešamība saņemt licenci attiecībā uz šādu izmantošanu, manuprāt, neierobežo humanitāro zinātņu brīvību tādā mērā, kas pārsniegtu parastos tirgus ierobežojumus, it īpaši tādēļ, ka šie jaunie darbi bieži vien nodrošina to autoriem un producentiem būtiskus ienākumus. Attiecībā uz argumentu, ka noteiktos gadījumos licences saņemšana varētu izrādīties neiespējama, piemēram, tiesību pārņēmēju atteikuma dēļ, es uzskatu, ka humanitāro zinātņu brīvība katrai personai nevar garantēt iespēju brīvi izmantot visu, ko tā vēlas savas radošās darbības nolūkos.

97. Tāpat arī neuzskatu, ka fonogrammu producentu finanšu intereses, kuras pamato viņu ekskluzīvās tiesības, attiecas tikai uz aizsardzību pret komerciāliem izmantošanas gadījumiem un pirātismu. Savienības tiesībās uz to attiecas izplatīšanas tiesības [54]. Savukārt reproducēšanas tiesības ir uztveramas plašā nozīmē un ietver visas iespējamās fonogrammu izmantošanas formas. Turklāt šķiet taisnīgi, ka fonogrammas producents piedalās to ienākumu sadalē, kas gūti no darbu, kuri radīti ar viņa fonogrammu palīdzību, izmantošanas. Turklāt pamattiesību līdzsvarošanā ir jāņem vērā ne tikai fonogrammu producentu materiālās tiesības un intereses, bet arī izpildītāju un autoru tiesības, ieskaitot viņu personiskās tiesības. Tomēr tās un it īpaši tiesības uz darba integritāti leģitīmi var liegt izmantot šo darbu, pat ja uz šo izmantošanu attiecas kāds izņēmums [55].

98. Aizsardzība, kas fonogrammu producentiem piešķirta gan Savienības tiesībās, gan starptautiskajās tiesībās, var tikt uzskatīta par pārmērīgu, ciktāl tā ir vienāda ar autoru aizsardzību (attiecībā uz materiālajām tiesībām). Es neizslēdzu, ka Savienības likumdevēja veiktā dažādo tiesību un interešu līdzsvarošana nākotnē varētu izraisīt to, ka tiek ieviests izņēmums no autoru un citu tiesību pārņēmēju ekskluzīvajām tiesībām attiecībā uz tādu izmantošanu kā *sampling*. Taču tas nav tiesas uzdevums.

52 Šajā nozīmē skat. ECT, 2013. gada 10. janvāris, *Ashby Donald* un citi pret Franciju (CE:ECHR:2013:0110JUD003676908, 40. punkts).

53 Skat., piemēram, lietu C-469/17 *Funke Medien NRW*, kurā es sniedzu secinājumus 2018. gada 25. oktobrī (EU:C:2018:870).

54 Skat. šo secinājumu daļu, kas ir veltīta atbildei uz otro jautājumu.

55 Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 3. septembris, *Deckmyn* un *Vrijheidsfonds* (C-201/13, EU:C:2014:2132, 27.–31. punkts).

Tiesas pārbaudē par spēkā esošo tiesību normu piemērošanu pamattiesībām ir atšķirīga loma – tās ir zināma veida *ultima ratio*, kas var pamatot atkāpšanos no atbilstošo tiesību normu teksta tikai acīmredzama pamattiesību būtības pārkāpuma gadījumā [56]. Taču tas tā nav, manuprāt, attiecībā uz *sampling* situāciju Savienības autortiesībās.

99. Tādējādi uz sesto prejudiciālo jautājumu es iesaku atbildēt, ka fonogrammu producentu ekskluzīvās tiesības atļaut vai aizliegt saskaņā ar Direktīvas 2001/29 2. panta c) punktu savu fonogrammu daļēju reproducēšanu to izmantošanas gadījumos *sampling* nolūkos nav pretrunā Hartas 13. pantā paredzētajai humanitāro zinātņu brīvībai.

Secinājumi

100. Ņemot vērā iepriekš minēto, iesaku Tiesai uz *Bundesgerichtshof* (Federālā augstākā tiesa, Vācija) uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem atbildēt šādi:

1) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2001/29/EK (2001. gada 22. maijs) par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā 2. panta c) punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka ar izvilkuma paņemšanu no fonogrammas, lai to izmantotu citā fonogrammā (*sampling*), tiek pārkāptas pirmās fonogrammas producenta ekskluzīvās tiesības atļaut vai aizliegt savas fonogrammas reproducēšanu šīs tiesību normas izpratnē, ja tā ir veikta bez šī pēdējā minētā atļaujas.

2) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2006/115/EK (2006. gada 12. decembris) par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām intelektuālā īpašuma jomā 9. panta 1. punkta b) apakšpunkts ir jāinterpretē tādējādi, ka fonogramma, kurā ir ietverti no citas fonogrammas pārnesti izvilkumi (*samples*), nav šīs citas fonogrammas kopija šīs tiesību normas izpratnē.

3) Direktīvas 2001/29 2. panta c) punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka ar to netiek pieļauts, ka attiecībā uz fonogrammām tiek piemērota tāda dalībvalsts iekšējo tiesību norma kā 1965. gada 9. septembra *Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte – Urheberrechtsgesetz* (Likums par autortiesībām un blakustiesībām) 24. panta 1. punkts, kurā noteikts, ka neatkarīgs darbs var tikt radīts, brīvi izmantojot citu darbu bez tā autora atļaujas, jo tā pārsniedz šīs direktīvas 5. panta 2. un 3. punktā paredzēto izņēmumu no ekskluzīvajām tiesībām un to ierobežojumu ietvaru.

4) Izņēmums attiecībā uz citēšanu, kurš paredzēts Direktīvas 2001/29 5. panta 3. punkta d) apakšpunktā, nav piemērojams situācijā, kurā izvilkums no fonogrammas ir iekļauts citā fonogrammā bez acīmredzamas vēlmes mijiedarboties ar šo pirmo fonogrammu un nenošķirami no pārējās šīs otrās fonogrammas.

5) Dalībvalstīm ir pienākums savās iekšējās tiesībās garantēt Direktīvas 2001/29 2.–4. pantā minēto ekskluzīvo tiesību aizsardzību, jo šīs tiesības var tikt ierobežotas tikai izņēmumu un ierobežojumu, kas izsmeļoši paredzēti šīs direktīvas 5. pantā, piemērošanas ietvaros. Savukārt dalībvalstis joprojām var brīvi izvēlēties līdzekļus, kurus tās uzskata par vajadzīgiem īstenot, lai izpildītu šo pienākumu.

6) Fonogrammu producentu ekskluzīvās tiesības atļaut vai aizliegt saskaņā ar Direktīvas 2001/29 2. panta c) punktu savu fonogrammu daļēju reproducēšanu to izmantošanas gadījumos *sampling* nolūkos nav pretrunā Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 13. pantā paredzētajai humanitāro zinātņu brīvībai.

56 Šajā nozīmē skat. neseno spriedumu, 2018. gada 18. oktobris, *Bastei Lübbe* (C-149/17, EU:C:2018:841, 46. punkts).